

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชฤดูแล้ง โดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและภาคีเครือข่ายในเขตพื้นที่ชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีพื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่ 4,000 ไร่ เพื่อการปลูกพืชฤดูแล้งในเขตบ้านนางอย และบ้านโพนปลาโหล มีกลุ่มเป้าหมายที่เลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน 40 คน คือ เกษตรกรผู้ใช้น้ำ คณะกรรมการผู้ใช้น้ำ ภาคีเครือข่าย คือบุคลากรของชลประทานห้วยเดียกสกลนคร บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย เกษตรอำเภอ เกษตรตำบลเต่างอย เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม และเวทีคั่นข้อมูล โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทชุมชน สภาพดินเพื่อทำการเกษตร เป็นที่นา สภาพดินร่วนปนทราย ดินค่อนข้างจะไม่สมบูรณ์ อุ่มน้ำไม่ดี พืชฤดูแล้งที่ปลูกคือ มะเขือเทศ ข้าวโพดฝักอ่อน (เป็นหลัก) ต้องการน้ำเพื่อเพาะปลูกจากอ่างเก็บน้ำห้วยค้อที่มีปริมาณน้ำเพียงพอในบางปี บางปีก็ไม่เพียงพอ หากฝนตกน้อยในปีนั้นๆ ในปีที่วิจัย (2558) พบว่า ปริมาณน้ำในอ่างมีเพียงพอต่อการเพาะปลูกพืชฤดูแล้ง 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นนวัตกรรมชุมชน คือ เหมืองดานเลา น้ำบ่อตอก และขวยแมงมอ นำมาใช้ในการจัดการน้ำ 3) พัฒนาการของระบบและกลไกการบริหารจัดการน้ำ ในอดีตไม่พบว่ามีระบบและกลไก ส่วนปัจจุบันมีระบบและกลไก คือคณะกรรมการผู้ใช้น้ำเป็นผู้บริหารจัดการภายใต้การกำกับของชลประทานห้วยเดียกสกลนคร 4) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายกับเกษตรกรในการจัดการน้ำ พบว่า เกษตรกรผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในระดับร่วมประชุมบ่อย ร่วมคิदन้อย ร่วมปฏิบัติปานกลาง ร่วมรับผลประโยชน์ในระดับมาก ส่วนภาคีภาครัฐคือ ชลประทานมีส่วนร่วมคิดร่วมประชุมค่อนข้างมาก และร่วมติดตาม ประเมินผล ระดับน้อย ส่วนมากคณะกรรมการผู้ใช้น้ำจะเป็นผู้จัดการ โดยนาระเบียบกฎเกณฑ์ หรือกติกาชุมชนที่ร่วมกันพัฒนามาใช้เพื่อการจัดการน้ำเพื่อพืชเกษตรฤดูแล้ง